

Kaptajn N. Thøgersen Brinch fortæller.

Af Dyveke Junker Nielsen.

Kaptajn Brinch er født paa Fanø 1867 i den lille idylliske By Sønderho i et stort gammelt Fanøhus, som endnu ligger derovre — smukt og pynteligt — og beboes af hans 2 Søstre og en Broder, der nyder deres velfortjente Otium sammen i Barndomshjemmet.

Kaptajnen kom som alle Fanø-Drenge ud at sejle i 14 Aars Alderen. Det var med Faderen, der førte Skonnertbriggen „Dorthea Marie“, som var blevet bygget i Esbjerg i 1875 hos Skibsbygmester Dahl. — Sejlede i 5 Aar med forskellige Skibe og Dampere — blev angrebet af Malariafeber og kom hjem. — I Sønderho gik han da paa Navigationsskole og tog Styrmandseksamen i Nordby. Kom derefter ud at sejle som Fører af Barken „Hans“ af Sønderho. I 1901 gik Kaptajn Brinch over i Lauritzens Rederi og avancerede der i 1905 til at blive Kaptajn paa Damperen „Nancy“. — Senere havde han Damperen „Fylla“ i 12 Aar. — Fra 1918 sejlede Kaptajnen under Rederiet Marius Nielsen.

Mange interessante Oplevelser har Kaptajn Brinch haft i sit lange Sømandsliv, og en af de bedste var,

da han var med til at redde en hel Besætning fra et synkefærdigt svensk Skib.

Paa det gamle Egetræs Chatol staar et stort, fornemt Sølvbæger, som Kaptajn Brinch har faaet overrakt af den svenske Regering. Paa den ene Side af Sølvbægeret er der foroven indgraveret 2 Rækker smaa Kongekroner, og nedenunder staar der: „Til Søkaptenen Niels Thøgersen Brinch før människovänligt handlingssätt mot svensk fartygsbesättning 30 - 11 - 1911“.

Paa den anden Side er indgraveret: „Gustaf den Femte — Sveriges Konung“, og nedenunder Kongens Navnetræk i Monogram med en Krone foroven og forneden.

Vi beder Kaptajnen fortælle om denne Hændelse, og Kaptajnen fortæller følgende, der passerede mellem Gottland og Dagø:

„S/S Fylla paa Rejse til Wiborg med en Ladning Kul. Vinden SS Vest Storm, god Vind. Kl. 1 Middag lød en indre Stemme til mig. Du skal styre en halv Streg nordligere. Jeg gav straks Ordre til Rormanden og forandrede Kurs. Kl. 2 fik vi en stor modgaaende Damper tværs imod, en Time senere Kl. 3 Eftmd. fik vi et Skib i Sigte med Nødflag paa samme Side, som vi havde den modgaaende hollandske Damper. — Vi styrede da nærmere op ad det nødstedte Skib, som var synkefærdigt. Dækslasten flød bort fra det, og der stod 13 Mand paa Taget af Dækshuset paa Broen.

Vinden var sprunget til WNW, saa vi havde gjort Redningsbaaden klar i Læ. — Alle Mand skreg da derovre fra det nødstedte Skib, de troede, vi vilde sejle fra dem, men vi skulde svinge rundt og op mod den og Vind og Sø, hvorefter vi satte Redningsbaaden i Vandet bemanded med 1. Styrmand og 3 Mand.

Da Søen kastede det flydende Træ imod dem, var det vanskeligt for dem at faa Forbindelse med Skibet. De fik dog 7 Mand bjerget første Gang, men da var een af vore egne bleven saaret ved at holde Baaden klar. Der blev saa sendt en ny Mand med anden Gang, da de resterende 6 Mand blev bjerget.

Efter at have faaet dem om Bord skulde vi have Baaden om til Daviderne, da knuste en Braadsø Baaden mod Lænseporten, og vore egne 4 Mand faldt i Vandet. De to blev af Søen kastet over Lønningen ind paa Dækket, mens vi reddede de andre to, men den svenske Kaptajns Kuffert med Skibspapirerne o. s. v. gik ned med Baaden. —

Svenskerne var ovenud glade for at være bleven reddede, thi de havde staaet paa Dækshuset fra Kl. 6 om Morgenen. — De fik nu tørt Tøj paa og varmt Mad. Vi styrede igen vor Kurs mod Wiborg, fik Orkan om Natten af NV. — Svenskerne fortalte os iøvrigt, at der i Dagens Løb var passeret 4 Dampere forbi dem. — Vi havde saa 2 Døgn til Wiborg, hvor de skibsbrudne gik i Land for at rejse hjem. — Vi laa der og lossede og lastede ca. 9 Dage, havde saa 4 Dages Rejse til Holtenau, og hvem laa der: den hollandske Damper, som havde passeret os og Vraget 14 Dage forinden. Lodsens sagde, at Damperen — i den Orkan, vi havde faaet Natten efter — havde faaet stor Skade og maatte til Havn for at reparere. Han havde ikke Tid til at stoppe, men Gud stoppede ham. — Og 3 Aar efter saa jeg samme Damper strandet paa Klipperne udenfor Tyne. — Jeg tænkte uvilkaarligt: „Hvor mange Dampere, der var gaet ham forbi, inden Besætningen var blevet reddet.“

Den svenske Regering sendte mig som sagt et Sølvbæger, 1. Styrmand fik en Medalje, og hver af de 5 Mand fik 20 Kr. i Guld,

Aaret før bjergede vi en belgisk Trawlerbesætning, 11 Mand, men det var da fint Vejr saa de kunde selv gaa i Baadene“.

Det er mange Oplevelser, der har fulgt med en Sømands ofte farefulde Færd, ikke mindst gennem hele den sidste Verdenskrig, hvorunder Kaptajnen ogsaa sejlede.

Sin Fødeø, Fanø, omfatter Kaptajnen med stor Kærlighed, og om de gamle Sæder og Skikke derovre fortæller Kaptajnen os følgende:

Omkring Aaret 1860 var der ca. 70 Skibe hjemme-hørende i Sønderho, desuden var der 10—12 mindre Skibe, der besørgede Farten mellem Fastlandet og Sønderho. — Forbindelsen med Nordby foregik med Dagvogn tre Gange ugentlig.

Nede ved Havnen i den lille By var der Liv og Røre, thi der fandtes et stort Skibsværft, hvor der hvert Aar blev bygget mange Skibe.

Paa den Tid tog man Part i Skibene. Der var ikke noget, der hed Aktier. Det mest almindelige var $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{8}$ Dels Parter, ja der fandtes endog $\frac{1}{16}$ og $\frac{1}{32}$ Dels Parter. Alle hjalp trolig hinanden med at tage Part i et Skib, naar det skulde bygges.

Skulde en Skipper lade et Skib bygge eller reparere, havde han altid alle Tømmermændene paa Kost, og Daglønnen var kun 3 Mark foruden Kosten. 2 eller 3 Skibsbyggere købte Træet enten i Ribe eller Hamborg.

Da var der Liv i „Kavelkrog“, som det kaldtes — nede ved Havnen — og endog Søndagsturen gik derved, for at se hvorledes Arbejdet med Skibene skred frem.

Naar Dagen oprandt, at Masterne skulde sættes i, var dette ligesaa højtideligt, som naar Kransen skulde rejses paa et Hus, og Begivenheden var endnu større

og mere højtidelig, naar Arbejdet var saa vidt fremme, at Skibet skulde sættes i Vandet. Ved det ingenlunde lette Arbejde hjalp alle hjemmeværende Søfolk til, Kvinderne hjalp ogsaa med, idet de gik rundt med varmt Øl og Brændevin.

Alt imens der arbejdedes blev der sunget — som Regel Viser med Omkvæd, bl. a. „Viktoria — Viktoria — og Kvillevillevi bom bom — hejhopsa“ eller „En Jæger gik at jage...“

Taljer skulde overhales, og Gangspillene skulde flyttes flere Gange, inden Skibet kom ud i Vandet. Dette Arbejde tog gerne en hel Dag, og det blev bagt efter belønnet med god Kost og gode Drikkevarer. Om Aftenen festedes der, alle Mand blev budt op til „Spisen“ hos Skipperen. — Maden bestod som Regel af Ærter — Grønkaal eller Sakkuk, den sidstnævnte Ret stammer fra Holland og bestaar af Budding med Sirup, salt Kød og Kartoffler. — Portionerne skulde være store ovenpaa saadan et Stykke Friluftsarbejde. En saadan Fest kaldte man et Skibsbryllup.

Endvidere fortalte Kaptajnen om de mange Engskifter, Sønderho ejede udenfor Ribe, det var det saakaldte „Mannehjolle“ eller Mandø Hølade, hvorfra der hvert Aar kom et Par Hundrede Læs Hø, der blev sejlet til Sønderho. — En Tur til „Mannehjolle“ betragtedes som en herlig og fornøjelig Tur.

Kaptajnen dvælede længe ved den Velstand, der den Gang fandtes, og roste Kvinderne for deres store Andel deri, og ligeledes for den Ro og Sikkerhed, de var i Besiddelse af. — Og som Fanødragten klædte dem og passede Kvinderne godt, ikke mindst til det udendørs Arbejde. Vejr og Vind kunde ikke genere, selvom det til Tider kunde være barsk nok. — Naar Nordvestvinden satte Sandet i Flugt, var der ingen Hat, der kunde ryge af Hovedet, Tørklæderne sad

fast og passede fortrinligt til Forholdene. Havde Mandens Sommerfortjeneste ikke været stor, skulde Hustruerne slide saa meget mere for at komme over Vinteren. —

Det var ikke alene Bønderne, der holdt Køer, men hver Skipper havde ogsaa et Par Stykker. Kun ganske faa Førnødenheder skulde hentes hos Kromanden, der den Gang drev det meste Handel. —

Man købte der Sukker, Brændevin og til Højtiderne lidt Hvedemel, Rugmel til Baging avlede man selv. — I hvert Hus fandtes en Bagerovn, og i Sommertiden skar Kvinderne selv Lyng til Lysning i Ovnen.

Den festligste Baging var Julebagingen, da blev der bagt saa mange Rugbrød, at disse kunde slaa til til „Pejsdaw“ d. 22. Februar. — Desuden blev der bagt en stor Julekage og Knækkager. — I Anledning af Julen fik man de berømte Højerkringler, det var smaa Kommenskringler, der var trukket paa en Snor. I det hele taget gjaldt det om i saa stor Udstrækning som muligt at klare sig med det, man selv kunde frembringe af saavel Fødevarer som Klæder.

Det var ikke alene Kvinderne, der strikkede Strømper, Mændene hjalp ogsaa med. Og naar de unge Karle var i Raa (det vil sige: samledes hos Pigerne) sad de ogsaa med Strikkestrømpen. — Da brugtes Fingrene flittigt, alt imens Sømandssangene blev sunget. Mændenes daglige Tøj og Kvindernes Skørter var af hjemmevævet Vadmel. Kun om Søndagen brugte Kvinderne engelske eller hollandske Bay-skørt, noget var Formiddagstøj andet Eftermiddagstøj og skulde man i Byen om Aftenen skiftede man igen. Ved at være saa omhyggelige og økonomiske med Tøj kunde de fine Kvindedragter — saasom Nattrøjer og Forklæder — gaa i Arv i flere Generationer. —

Et Sjavl var ikke Hvermands Eje. — Kom der en Regnbyge eller var det koldt, tog Kvinderne og smøgede det ydre Skørt op over Hovedet.

Af Møbler i de pyntelige Huse var der kun det nødvendigeste. — Et Bord og nogle Stole i hver Stue og desuden en Kistebænk i Dagligstuen. — Sovekamre var der ikke, man benyttede Alkoverne. — Enkelte Familier havde ogsaa en Seng, der kaldtes „Æ Stawelseng“. Den laantes som Regel ud til syge Folk. Saa var man først kommen i „Æ Stawelseng“ var det langt ude med een. — I Dagligstuen fandtes gerne tre Alkover og i Storstuen en til Fremmede. — Foran Alkoverne var der Døre til at lukke for, naar Vinteren blev for streng. — I Bunden af Alkoverne blev der lagt Halm, og skulde man have Ostene rigtig gode, blev disse pakket ind i Klude og lagt ned i Halmen. — Om Vinteren blev endog Kartoflerne, for at de ikke skulde fryse, opbevaret i Alkoverne.

For Nutidsmennesker kunde disse Alkover, som næsten altid fandtes i „Æ Naedaaens“ (Stuen mod Nord) synes at være sundhedsfarlige, men da Beboerne altid var tidlig paa Færde om Morgenens og havde meget af deres daglige Beskæftigelse i den friske Luft, bevirkede det, at de trods de usunde Alkover kunde holde sig raske.

Om Vinteren fyrede man med Tørv i Bilæggerovnen, og det var yndet Mad den Gang, at lægge Smørrebrødet ovenpaa Bilæggeren, til Smørret var trukken ned i Brødet.

Nedenunder Bilæggeren havde man i en Skuffe Strømperne opbevaret.

I de fleste større Huse var der et Bryggers, hvor Bryggerkedlen fandtes. Ofte havde flere Familier Part i en saadan Keddel, som gik paa Omgang til de paagældende Familier, naar der skulde brygges Øl.

I Sommertiden blev der drukket meget hjemmebrygget Øl, naar Folkene skulde i Marken efter Hø eller Korn.

Kun een Gang om Ugen kom Slagteren fra Nordby med fersk Kød, og mange fik det blot en Gang om Maaneden. —

Arbejdet var saa praktisk fordelt over hele Aaret, at der kun blev levnet lidt Tid til Læsning — udover i Bibelen og i Salmebogen. — Salmebogen var man godt hjemme i, mindre end 50 Salmer udenad kunde ikke klare det for Konfirmanderne. —

Ingen Private holdt Dag- eller Ugeblade. — Kvinderne gav sig ikke af med Læsning, og Mændene gik i Kroen, naar de vilde læse Bladene. — Det var en Regel med kun faa Undtagelser, at enhver Dreng skulde til Søs, og om Bord i et Skib var der nok af Arbejde, aldrig var der Tid til at fordybe sig i en Bog. —

Som oftest var Kosten om Bord paa Skibene temmelig ensformig. — De staaende Retter var Gule Ærter, Sakkuk, Grønkaal, Klipfisk og Pandekager. — Lønnen var heller ikke straalende. Styrmandshyren var dengang 25—30 Daler om Maaneden. —

Enhver Styrmands højeste Ønske var selvfølgelig at faa et Skib at føre, derefter gik hans og Hustruens Higen igen ud paa at spare saa meget sammen, at han kunde lægge op, og de begge i Føring kunde dyrke deres lille Jordlod. — Den opsejlede Fortjeneste stod da dels i eget Skib under en anden Fører eller i Slægts eller Venners Skibe.

Naar Eftersommeren kom, og Kornet var kommet i Hus, foregik der noget, der kaldtes „Løsgang“. — Det vil sige, at alle Kørerne om Morgenen blev samlet paa et bestemt Sted i Byen, og derefter blev de drevne ud i Marken af „æ Hjøwdreng“. — Forinden

havde Drengen om Morgenens gaaet gennem Byen og raabt: „Hov — Hov Hop, alle Kyer herop.“ Og om Aftenen bragte „æ Hjøvdreng“ dem tilbage til samme Plads, hvor Beboerne saa afhentede dem.

Til Julen, der var Aarets største Højtid, bagte hver Familie selv sine Brød og lavede lidt Knas. — Det var den eneste Tid paa Aaret, der blev serveret „Knas“, saa enhver kan forstaa, det var en Tid, Børnene længtes efter. Alle skulde være med til at skære Pebernødder og „Knas“ Aftenen før, det blev bagt. Der var forskellige Blikfigurer, som brugtes til at forme „Knaset“ med, nogle var i Ruder, andre i Hjerter, og nogle kaldtes Darumkjoler, — i disse var hvid og brun Dejg blandet sammen. — Man kan bedre tænke sig end beskrive, hvordan Børnene saa ud efter dette Stykke Arbejde. — Næste Morgen tidlig blev der bagt, og naar Børnene vaagnede, var det blot om at komme op og smage paa Sagerne. —

Selve Juleaften fik man varm Aftensmad, gerne Ribbenssteg, Kødpølse eller Frikadeller. — Ved Bordet blev der sunget et Par Julesalmer, og senere paa Aftenen spillede man om Pebernødder, og dertil benyttedes gerne en „Trille“, kaldet „Podt“, og ingen gik i Seng før ved 12-Tiden.

Juletræ eller Gaver kendtes ikke. — I Julen plejede Familierne gerne at byde hverandre til „Gaest“, som begyndte om Eftermiddagen med Kaffe og Kringle til. Aftensmaden bestod af skaaren Smørrebrød og til Slut serveredes der gerne en Skænk, som bestod af Mjød. —

Kaptajnen fortæller om, hvorledes de Unge den Gang kunde gaa forlovet i Aarevis. Pigen derhjemme var sin Sømand tro. Forlovelsen blev deklareret ved, at de spadserede sammen Søndag Formiddag til Kirken. Naar Folk saa de to Unge komme sammen, vid-

ste de, at Gratulationerne blev modtaget. En forlovet ung Pige var noget for sig selv. Var hendes Forlovede ikke hjemme, gik hun ikke i sin bedste Dragt om Søndagen og heller ikke med til Dans. Men kom han saa hjem til den lille By igen, da trak hun i sin Silkedragt og Bayskørt, for at tækkes sin Ven. I Forlovelsestiden hjalp den unge Pige med at faa sit Udstyr færdig, der som Regel bestod af godt hjemmævvet Tøj. — Naar Dagen kom, og Forloverne gik til Præsten for at bestille Vielsen, blev der i Mandens Hjem holdt Jagilde, og en tre Ugers Tid efter, naar Lysningen var tilende holdtes Brylluppet. —

Det var Brudens Forældre, der holdt Brylluppet, men Familien hjalp til, idet de mest velhavende bragte Skinker og Pølser. I det hele taget bestod Brudegaverne mere i Naturalier, navnlig fra Familien. Andre gav Pengegaver, som Bruden stod ved Døren og tog imod, samtidig med, at Brudeparret bød Folk velkommen. —

Brud og Brudgom havde hver sine Bydemænd og Brudepiger. — Den ene af Bydemændene bød ind i „æ Naerland, den anden i „æ Sønderland“. — Indbydelsen lød som Regel saaledes: „A sku sej fra den og den, om I wil komme til Bryllup o Maaen æ Klok haltow, o o Maan Aten æ Klok halsyv mæ Gaffel o Knyw o en svolten Lyw o let Færretøj“.

I Kirken blev der ofret til Præst og Degn. — Naar Brudfølget spadserede til Kirken, var dette et pragtfuldt Syn. — Forrest gik Brudeparret og derefter hele det store Følge, alle klædte i de maleriske og ejendommelige Dragter. — Ved Diget sad gerne de unge Sømænd skjulte og skød flere Æresskud for Brudeparret. —

Efter Højtideligheden i Kirken, som afsluttedes i Præstegaarden med et Glas Vin til Brudeparret,

spadserede Følget til Brudens Hjem. — Der fik man Kaffe og Punch, Mændene Rompunch og Kvinderne Vinpunch af gammel fransk Vin. — Den første Punch blev drukken til Brudeparrets Skaal, den næste til Forældrenes og dernæst en for Brud og Brudgom. Derefter var Stemningen ogsaa løftet. —

En Stue blev ryddet, hvis Brylluppet da ikke stod i Nærheden af en af de tre Dansestuer, thi saa gik man hen i en af dem for at danse Brudedansen. — Til denne Dans blev der spillet tre særegne Stykker, som Brud og Brudgom dansede alene. Efter hver Dans blev de opvartet af Bydemændene — Bruden med et Glas Mjød og Brudgommen med en Dram. Naar de tre Danske var Slut, dansede Bruden med Mandens Bydemænd, medens Brudgommen dansede med Brudens Brudepiger, og der skiftedes om, til hver havde faaet en Dans. — Derefter gik Brudeparret ud for at præsentere sig for Slægtninge eller Venner, der ikke kunde komme med til Brylluppet, ligesom der fra Bryllupsgaarden blev bragt Mad og Drikke hen til de fattige i Sognet.

Til Aftensmaden, som gerne bestod af varmt og koldt salt og fersk Skinke, kaldet „Bøest“, maatte enhver selv medbringe Kniv og Gaffel. —

Hver „Bøest“ blev baaret hel ind sirligt pyntet med Baand, hvorefter Bydemændene eller Spillemandene, der fungerede som Tjenere, maatte skære for. Dertil blev der serveret Dram og Øl. — Præsten og Degnen holdt gerne en lille Tale. — En Bøsse gik rundt til at lægge Penge i til de fattige, og senere kom en Tallerken, hvorpaa der blev lagt Penge til Spillemandene.

Bydemændene maatte passe paa, at ingen manglede noget i Kop eller paa Tallerken, navnlig var de

unge Piger efter dem ved at klappe med Kandelaaene, naar Kaffekanderne var tomme. —

Efter Aftensmaden kom der Vin og Kager ind, og der blev sunget forskellige Sange. Ved 12—1-Tiden blev der ryddet til Dans, og Bruden fik sine Ben rørte, da det jo var en Æressag at faa danset mindst een Dans med Bruden.

Som Regel blev Bryllupperne holdt Foraar eller Efteraar, for da var det ikke saa varmt i de smaa Stuer.

Ligesom i Dansestuerne blev Deltagerne inddelt i Sæt — fem seks — syv Par efter Stuens Størrelse i hver, og Sangerne blev passende fordelt i hvert Sæt, saaledes at der var nogle til „o kvej“. Hvert Sæt fik da fem eller seks Spil og derefter en Hamborger, Rheinländer eller Skots i Tilgift, men den gamle saakaldte Kærlighedsdans (Nationaldansen) var dem den kæreste Dans.

Dansen blev ved, afbrudt med Spisen ind imellem, til næste Dag helt hen til Middagstid. Samme Aften skulde de samme Mennesker møde Kl. 7 til koldt Bord til Andendagsbryllup. —

„Saa man kan forstaa“ — slutter Kaptajnen — „at det kunde være ret anstrængende at være med til et saadant Sønderho Bryllup paa rigtig gammeldags Maner.“
